

SPIRU C. HARET

În ziua de 17 Decembrie, o boală fulgerătoare a răpit țării noastre pe unul din cei mai iluștri fii ai săi, pe *Spiru C. Haret* ! Cu dînsul țara pierde pe unul dintre pușinii oameni cu voință fermă, cu caracter neșovăitor, cu o energie intelectuală inepuizabilă ! El a fost profesor al elitei științifice a țării, el a fost educatorul cultural, moral și material al poporului ! Cînd dînsul nu mai dedea lecțiuni de pe catedră, la Universitate, la Școala de Poduri și Șosele, sau la Școlile militare, dedea lecțiuni de pe tribunele publice sau ale parlamentului ; cînd nu mai scria pe tablă, scria prin ziare, reviste sau broșuri ; cînd înceta de a mai fi profesorul elevilor săi, devenia imediat profesorul profesorilor din întreaga țară, arătîndu-le cum trebuie să-și facă datoria. pentru a contribui la ridicarea nivelului cultural al țării, și la propășirea ei economică !

Viața lui *Spiru C. Haret* este o pildă de muncă și de perseverență ; ea a fost călăuzită numai de idealuri mari și frumoase. Ea ar trebui să fie descrisă în toate cărțile de citire.

Spiru C. Haret s'a născut la Iași în anul 1851, Februarie în 15. El era fiul comisului *Costache Haret*. Studiile primare le-a început în casă, după care le-a urmat la școala primară din Dorohoi, unde a terminat clasa I. După aceea s'a înscris în clasa II la școala de la Sărărie din Iași unde a avut de profesor pe *Toma Săveanu*. Clasele primare le-a terminat apoi la București, la Școala primară de Verde. La Dorohoi a învățat cu litere cirilice, la Iași cu cirilice amestecate cu latine, iar la București a dat peste etimologiștii, care scriau *Stellatina* în loc de *Slalina* !

În anul 1862 a intrat în Liceul St. Sava, unde a fost intern 5 ani. Pe atunci clasa I-a și a II-a aveau numai cîte un singur profesor, pentru toate materiile. Matematicile se predau pe atunci în așa fel, în cît elevul *Haret*, viitorul Doctor în matematici, credea că demonstrațiile sunt făcute, «numai pentru necazul băeșilor» !

Ei nu aveau cărți românești, după care să le învețe, ci luau note pe cari nu știau cum să le ia; sau întrebuntau cărți franțuzești, pe cari nu le pricepeau. *Haret* a redigiat atunci pentru camarazii săi *Algebra* și *Trigonometria*, pe care a și tipărit-o în anul 1873, pe cînd avea numai 22 ani! Acest început l'a făcut să prindă gustul de matematici. Pe cînd era în clasa IV un camarad îi aduce o astronomie de *Quetelet*, pe care se apucă de o traduce cu dicționarul *Codrescu* în mînă, în timp de aproape un an de zile! *Haret* însă nu s'a mulțumit numai cu o simplă traducere; cartea ce tradusese era din 1849, și de atunci pînă în 1866 știința astronomii făcuse progrese, pe care *Haret* a căutat să le introducă în traducerea sa. Societatea *Junimea* din Iași a luat manuscrisul, și a început să tipărească cartea în anul 1868, însă tipărirea ei nu s'a terminat de cît în anul 1873.

Bacalaureatul l-a luat în anul 1869, fiind clasificat în primul rang. În toamna aceluiași an se înscrie la facultatea de științe, secția fizico-matematică. Ereau atunci 5 studenți în anul I, și cite unul numai în anul II și III! Elevii dela matematici trebuiau să urmeze și cursurile de științe naturale, căci acolo nu erau de loc studenți! La început toate cursurile le făcea un singur profesor: *D. Petrescu*, pe cînd azi sunt 9 profesori numai pentru matematici! Materiile nu se terminau nici odată!

În anul 1870, pe cînd era student, este numit profesor de matematici la Seminarul central, post pe care l'a ținut pînă în anul 1872. De atunci a trăit vre-o doi ani într'o mizerie, ceia ce a făcut ca să treacă și licența cu doi ani întârziere. Unii din cei care l-au cunoscut pe acele timpuri, mi-au spus că îl considerau ca pe un officos, fără multe zile!

În anul 1874, după luarea licenței, D-l *T. Maiorescu*, fiind Ministru al Instrucțiunii publice, îi oferă o catedră de matematici; *Haret* însă îl roagă să-i dea o bursă pentru a-și continua studiile în străinătate, iar în Septembrie al aceluși an pleacă la Paris, pentru a face Doctoratul în matematici. Ajungînd acolo vede ce distanță mare era între matematica care se învăța în România și între cea care se făcea în Franța! Vorbind o dată cu dînsul, mi-a spus că înainte de a se duce la Paris, cu toate că trecuse licența numai cu bile albe, nu era în stare să deslege probleme ca acelea pe cari vedea că le rezolvă azi elevii de clasa V reală în *Gazeta Matematică*. Cu toate acestea, după un an de muncă numai, ea licența în matema-

tici; după un alt an ia licența în științele fizice, iar în ziua de 24 Aprilie, 1877, pe când Rușii treceau Prutul, *Haret* termină teza sa de doctorat: «*Despre invariabilitatea marilor axe ale orbitelor planetare*».

După începerea războiului *Haret* se pregătia să vină în țară și își vedea astfel distrus idealul său de a putea lua doctoratul. O telegramă a Ministerului însă l'a liniștit; studenții noștri din Paris erau scutiți de mobilizare pînă la terminarea studiilor lor. *Haret* a susținut teza sa la 18 Ianuarie 1878, adică tocmai în ziua cînd s'a semnat tratatul de la St. Stefano.

Teza lui *Haret* a avut răsunet în toată lumea științifică, de oarece ea răsturna unele rezultate care se considerau ca cîștigate definitiv pentru știință, în urma unor calcule făcute de *Laplace* și *Poisson*. Înainte de aceștia se credea că axele orbitelor planetare nu sunt invariabile, și că prin urmare, într'un timp îndepărtat, pămîntul de exemplu, are să se îndepărteze de soare, are să scape de atracțiunea lui, și o să se ducă în văzduh cu tot ce este pe dînsul! *Laplace* și *Poisson* au demonstrat că acest lucru nu se va ivi, din cauză că axele mari ale planetelor sunt invariabile, că prin urmare sistemul solar are stabilitate. *Haret* reia calculele acelor iluștri matematicieni, împinge aproximațiunea lor mai departe, și ajunge de arată că axele mari nu sunt invariabile, rezultat la care a ajuns și *Poincaré* cu 20 ani mai în urmă, pe o altă cale. O notă, anunțînd acest rezultat, a fost prezentată de *Haret*, Academiei de științe din Paris, care a fost publicată în Dările ei de seamă. *Haret* a deschis cu modul acesta porțile Doctoratului în științe pentru Români, și tot deodată și coloanele publicațiunilor Academiei de Științe din Paris, în care Românii nu putuseră pătrunde pînă atunci, cu toate încercările ce făcuseră alții înaintea lui!

Răsunetul succesului lui *Haret* a ajuns repede la noi în țară, și de aceia, înainte de a se întoarce din Paris, i se și creiază o catedră de mecanică rațională la Facultatea din București. La întoarcerea în București, după ce dă cîțva timp lecțiuni la Liceu, începe la 1 Aprilie 1878 cursul de mecanică la Facultate, ca suplinitor; iar de la 1 Octombrie al aceluși an este numit profesor cu titlu provizor la acea catedră, după cum prevedea legea veche din 1864. De atunci începe activitatea sa în învățămîntul superior.

În anul 1881 *Gheorghe Duca*, ca director al Școalei de Poduri și Șosele, văzînd slaba pregătire în matematici a elevilor Liceelor noastre, înființează un an pregătitor la acea școală, și predă, singur la

început, iar în urmă cu *G. Kirilov*, toate cursurile aceluiași an, pînă la 1 Aprilie 1882 când se prevede în buget doi profesori speciali de matematici. Una din aceste catedre a fost oferită D-lui *D. Emmanuel*, iar cealaltă lui *S. Haret*. În acel an erau 122 elevi în anul preparator, cărora *Haret* le-a predat Geometria elementară plană și în spațiu, Geometria descriptivă, și o parte din Geometria analitică. La finele anului s'au putut promova 18 elevi în anul I, bine pregătiți pentru a urma cursurile Școlii. Din anul 1886 s'a cerut examen de admitere în școală, și de atunci a rămas lui *Haret* numai cursul de Geometria analitică.

Ca profesor excelă prin claritatea și regularitatea cu care își făcea lecțiunile, prin ordinea pe care o puneă la înlănțuirea calculelor și la facerea figurilor, și uimea pe elevi prin ușurința cu care efectuă transformările algebrice și calculele numerice. Cursul său contribuia mult la formarea spiritului de ordine și de disciplină de care aveau mare nevoie viitorii ingineri.

Tot la această școală *Haret* a mai avut un mare rol, în calitate de examinator de admitere. El își dedea bine seama că acea școală nu este destinată a scoate matematicieni, și de aceea el puneă în cumpănă și calitățile care pot contribui la formarea unui viitor inginer, pe care le constată la examenele înscris sau orale. În special nu se împacă cu dezordinea în scriere sau în expunere. Dacă apoi ne gîndim și la imparțialitatea cu care judecă dînsul, ne putem da bine seama cît a folosit Școala noastră de Poduri și Șosele din faptul că a avut pe *Haret* ca recrutor, ca examinator. Corpul tehnic român nu ar fi ajuns la starea lui actuală, fără îndrumători conștiincioși ca *Spiru Haret*.

Pînă la punerea în aplicare a legii cumulului *Haret* a fost profesor și la școala militară. O mare parte din ofițerii noștri superiori au fost elevi ai lui *Spiru Haret*.

Veniturile pe care i le procură profesoratul nefiindu-i îndesulătoare, *Haret* s'a îndeletnicit în timpul său liber cu lucrări de hotărnicie. La asemenea lucrări a venit dînsul în contact cu țărani noștri, i-a văzut în ce stare de ignoranță se găsesc, le-a cunoscut păsurile și necazurile, și a început să cugete la ridicarea și la desrobirea lor. De atunci a început să se ocupe de chestiuni de sociologie, pe care apropiindu-le de chestiunile de mecanică ce le-a profesat timp îndelungat, a putut înfăptui «*Mecanica socială*»

SPIRU C. HARET
1851 — 1913

pe care a dat-o la lumină acum doi ani, și despre care am vorbit pe larg în acest Buletin în anul 1911 la pagina 100.

Este evident că un om ca *Spiru Haret* nu a putut să nu fie solicitat de oamenii noștri politici pentru a se ocupa de nevoile Statului. După cum s'a exprimat chiar dinsul, a fost forțat să-și lase ocupațiunile sale științifice, pentru că nu a mai putut rezista, luptând cu sine însuși, pentru a fi dus acolo unde îl chemau alții; luptă mult mai mare și mai sbuciumătoare ca a acelor care luptă cu alții, pentru ca să ajungă acolo unde nu îi chiamă nimenea!

Astfel erea indicat, ca un om cu renumele lui și cu cunoștințele lui științifice, să fie chemat ca să controleze învățământul științific în Liceele noastre, în calitate de Inspector al învățământului secundar. În această calitate și-a dat bine seamă de toate lipsurile Liceelor noastre și a făcut Ministerului în 1884 un raport detaliat de starea învățământului secundar și de îndreptările ce i-ar fi trebuit să i se aducă. În anul 1885, D-l *D. Sturdza* fiind Ministru al Instrucțiunii publice, ia ca secretar general al său pe *Spiru Haret*, pentru a-l ajuta la elaborarea unui proiect de lege pentru reorganizarea învățământului la noi în țară, proiect care nu a putut fi transformat în lege până în anul 1888, când s'a schimbat Ministerul.

De atunci, și pînă în anul 1895 *Haret* a meditat continuu la această mare problemă socială. În acest an intră pentru prima oară în parlament, unde este ales raportor al legii de reorganizare a învățământului, pe care o prezentase D-l *P. Poni*, pe atunci Ministru al instrucțiunii publice. Legea însă nu a putut trece atunci.

În primăvara anului 1897, cu ocaziunea unei remanieri Ministeriale, i se încredințează lui *Spiru Haret*, Ministerul instrucțiunii publice și al cultelor, pe care l-a avut de atunci încoace sub toate guvernele liberale.

Activitatea lui *Spiru Haret* la acest Minister a fost prodigioasă! A reorganizat învățămîntul în toate treptele lui; a reușit să creeze învățămîntului liceal real și modern; a umplut țara de școli primare; a îndemnat pe învățători satelor să se ocupe de luminarea țaranilor, de îndrumarea lor către o cultură mai sistematică și mai rațională, de crearea de bănci populare și de cooperative sau obști sătești pentru luarea de pămînturi în arendă. Dinsul a înființat Școala de Arhitectură, a înmulțit numărul școlilor normale pentru învățători, a creiat școli de meserii, de adulți, de menaj, etc. A

schimbat programele, punându-le de acord cu nevoile țării, și cu progresele timpului. Lui i se datorește cantinele școlare, coloniile școlare, serbările școlare, teatrul școlar, grădinile de copii, excursiunile profesorilor și elevilor, cercurile culturale, conferințele populare, bibliotecile populare; casa de economie, credit și ajutor a Corpului didactic, Casa bisericilor, Consistoriul ecleciastic, etc. Pentru a descrie tot ce a făcut dînsul pentru cultura generală a țării, ar fi nevoie de un volum întreg, iar nu numai cîteva rînduri în trecut în acest Buletin.

Lui i s'a zis cu drept cuvînt «*Omul școlaii*»; el a fost considerat ca amicul poporului. Pentru popor a înființat reviste și a întemeiat biblioteca «*Steaua*»; iar de curînd a creiat «*Liga deșteptarea*».

Pentru Societatea politecnică *Spiru Haret* a fost unul din susținătorii ei cei mai convinși. Dînsul a fost proclamat ca membru cu unanimitate în ședința de constituire a Societății dela 7 Decembrie 1881, și a rămas ca membru pînă la moartea sa. A fost timp de 9 ani membru în Comitetul Societății, dintre cari 5 ani a fost Vice-Președinte. Ca Ministru al Instrucțiunii publice și al Cultelor a ajutat tipărirea Buletinului în anii grei ai existenței lui. Deși ocupațiunile sale nu-i permiteau să vină printre noi, totuși își îndeplinea obligațiunile societare cu o punctualitate admirabilă. Timp de 13 ani, cit am fost secretar al societății, nu a fost o Adunare generală de membrii noi sau pentru Comitet, la care *Haret*, aflîndu-se în București, să nu-și trimeată regulat votul său. La ultimele Adunări generale Buletinele lui *Haret* au început să nu mai vină, dar atunci dînsul pornise spre drumul neexistenței! Societatea noastră trebuie să se simță onorată că a avut într'însa timp de 31 de ani pe un om ca *Spiru Haret*. Figura lui nu ar trebui să lipsească din sălile noastre.

După cum am spus încă dela început, în ziua de 17 Decembrie *Haret* și-a dat sfîrșitul, în urma unei operațiuni, prea tîrziu făcută! Inmormîntarea s'a făcut în ziua de 19 Decembrie, în mijlocul unei mulțimi și a unei jale de nedescris! Deși după dorința lui nu-i s'au făcut funeralii naționale, totuși acest lucru i l'a făcut Națiunea recunoscătoare: Senatul și Camera și au suspendat lucrările în semn ee doliu; școlile și-au suspendat cursurile pentru două zile pentru ca învățătorii, institutorii și profesorii din toată țara să poată veni să vază, pentru ultima oară, pe acela care și-a consacrat viața pentru cultura neamului nostru!

După terminarea serviciului religios de către I. P. S. S. Mitropolitul Moldovei, în camera mortuară, D-l Dr. C. Istrati, ca reprezentant al Academiei Române și al Universității din București, arată meritele lui *Haret* ca om de știință și ca om de stat; spune că omul de știință să se gândească mai întâi la țara lui și în urmă la folosul general, sau la mulțumirea lui sufletească, după exemplul lui *Haret*, care a arătat că și oamenii de știință pot fi oameni mari de Stat. Arată cât a lucrat *Haret* pentru Academie dela 1892, de când era membru, și termină discursul său aducînd omagii învățatului și patriotului dispărut!

După ce coșciugul este scos în curte d-l I. I. C. Brătianu a vorbit despre rolul lui *Haret* ca om de Stat. A vorbit apoi d-l Sava Ștefănescu din partea Senatului, d-l G. Bogdan din partea Universității din Iași, d-l C. Mironescu din partea Școalei de Poduri și Șosele, d-l I. G. Duca din partea Băncilor populare și cooperativelor sătești. d-l G. Adamescu din partea profesorilor secundari, și la urmă a vorbit d-l G. Mihalache, din partea învățătorilor sătești.

Reproduc aci numai cuvîntarea d-lui C. Mironescu, Directorul Școalei de Poduri și Șosele :

«Alături de familie, a cărei nemărginită durere o împartășim din adîncul sufletului pentru pierderea neîntatului Spiru Haret, toți cîți suntem aci : înalți demnitari, autorități ale științei, prieteni și cunoscuți ai lui, discipoli cari s'au împartășit din binefacerile lui, veniți să aducem un ultim omagiu de admirațiune și de recunoștință celui dispărut. Toți ne-am îmbrăcat în haina întristării și ne simțim învăluiți într'o aceeași atmosferă de deprimare sufletească, pricinuită de vestea unei morți neașteptate, care a luat dintre noi un sfătuitor ponderat și un colaborator fără egal.

Cu Spiru Haret s'a stins o vie inteligentă și o neobosită putere de muncă, din care a rămas urme statornice ori pe unde el a trecut. Cu el s'a stins omul eminentamente folositor societății, care nu vedea în viața noastră atît de sbuciumată alt scop și altă țință decît jertfa de sine pentru îndeplinirea idealurilor pe care le întrecăd și le urmăresc sufletele alese, împodobite cu însușirile cele mai neprețuite. Cu el s'a stins cuglătorul profund, care sub aparența desăvîrșitei lui simplități frămînta cu puternica lui individualitate toate marile probleme pe care le frămîntă mîntea omenească.

Haret a primit, încă în viață fiind, un titlu care va rămîne pentru totdeauna titlul lui de glorie, el a fost numit, cu drept cuvînt «Omul

școalei» pentru că toată adinca lui pricepere și toată neînfrînata lui muncă a pus-o în serviciul unei idei care l'a preocupat o viață întreagă: ridicarea învățămîntului de toate gradele.

Dar și un alt titlu i se cuvine lui, pe care i-l dau azi toți aceia care au urmărit prodigioasa și dornica lui activitate: Haret a fost omul datorii.

Cu conștiința omului care își dă seama de răspunderea ce apasă asupra lui, cu acea tărie sufletească care oțelește voința în naturile de elită, Haret era exemplul viu al împlinirii datorii.

Cu acest sentiment adinc înrădăcinat într'insul, cu această pornire naturală a sîrui lui, care uneori ajunge a fi o virtute și cu marea autoritate pe care i-o da vasta lui erudițiune, Haret a adus Școala de Poduri și Șosele ca profesor în timp de 30 ani, cele mai prețioase servicii, lucrînd cu ceilalți neuitați înaintași ai corpului nostru de profesori, nu numai la luminarea minții, dar mai cu seamă la întărirea sufletelor și a caracterelor în atîtea generații tinere pe care le-a format și care constituiesc temelia neclintită pe care se reazemă forța morală a unui neam.

Pilda dată de dînsul în această privință este și astăzi la lumina vie care călăuzește această instituție de cultură tehnică superioară, a cărei menire trebuie să fie și de aci înainte de a se dezvolta, păstrîndu-și ființa ei proprie, alături cu marile centruri de învățămînt general și într'o continuă emulațiune cu dînsule.

Învățămîntul pregătitor al științelor exacte, care stă la baza învățămîntului tehnic, nu a avut un maestru mai competent și un învățător mai stăruitor ca Spiru Haret. Cu limpezimea minții lui și cu spiritul de metodă care îl călăuzea, el deschidea largi porțile științei tinerilor lui elevi și îi făceau să-și însușească cu o rară înlesnire puterea principiilor și a adevărurilor pe care se reazemă știința.

Aceasta a fost partea covîrșitoare pe care Spiru Haret a luat-o la dezvoltarea instituției în numele căruia viu astăzi să exprim sentimentele de adîncă recunoștință ce Școala de Poduri și Șosele va păstra în totdeauna magistrului neîntrecut care a fost Spiru Haret.

Să-mi fie îngăduit în acelaș timp să arăt cătă durere și cită amarăciune este în sufletele noastre, ale acelora care lucrînd împreună cu dînsul, la întemeierea acestei instituții au rămas puțini, dar statornici paznici ai ei, cu grija de a o lăsa intactă urmașilor noștri; și să-mi fie îngăduit în sfîrșit ca personal să aduc sincerul meu tribut de întristare și de dureroasă amintire prietenului care a plecat din mijlocul nostru.

Dumnezeu să-l odihnească !»

După terminarea cuvântărilor, cortegiul pornește dela locuința defunctului, din strada Verde, prin Calea Victoriei, care era plină de lume, în spre cimitirul Belu. Copilașii și fetițele de clasele primare, elevii școalelor secundare din Capitală și din provincie ; elevii Școalei de Poduri și Șosele și ai Școalei de Artilerie și Geniu, preoți, profesori, institutori, învățători, foștii elevi, prietenii și cunoscuții, au însoțit cu toții rămășițele pămîntești ale lui *Hura* pînă la locașul de veci !

Și astfel s'a dus acela care în prima jumătate a vieții, prin propriile sale forțe, s'a ridicat pe virfurile științei moderne, cu una din cele mai grele chestiuni de mecanică cerească, pentru ca în a doua jumătate a vieții să se scoboară în inima și în sufletul poporului, astfel încît la moartea sa un neam întreg să-l prea-mărească și să-l ridice, ca pe un sfînt, în slava cerurilor !

I. IONESCU

INGINER ȘEF

Profesor la Școala de Poduri și Șosele

